

**PhDr. Michal Wanner, Ph. D. - oponentský posudek k disertační práci Karla Staňka:
„Portugalský pokus o kolonizaci Šrí Lanky (1580-1630)“.**

Předkládaná práce je věnována portugalskému působení na Šrí Lance. Jádrem autorova zájmu je období po roce 1580, kdy pokřtěný král říše Kotté João Dharmapala odkázal svou zemi portugalskému panovníkovi v případě, že zemře bez dědice. Vymření dynastie v roce 1597 a převzetí země Portugalci dalo následně vzniknout portugalským plánům na širěji pojatou kolonizaci Kótté i celé Šrí Lanky. Ty však narazily na řadu objektivních limitů a fakticky vzaly za své po porážce u Randenively v roce 1630. Deklarovaným cílem autora je analýza příčin, průběhu a důsledků tohoto vývoje portugalské kolonizace ostrova.

Téma samotné bylo vymezeno dosti úzce a je to otázkou, zda je dostatečně nosné pro disertační práci. Skutečná struktura textu tomuto zaměření odpovídá pouze částečně. Ze 169 stran rukopisu je vlastnímu vývoji na Šrí Lance věnováno cca 85 stran včetně závěru, tedy asi polovina. Zbytek textu tvoří rozsáhlé popisy portugalské expanze a kolonizačního úsilí v různých částech zeměkoule, podávané jako srovnávací základna pro komparaci. Součástí textu je i popis nizozemské zámořské expanze a popis důsledků nizozemské činnosti pro portugalské aktivity na Šrí Lance. Zde jde však především o období po roce 1630. Vzhledem k těmto skutečnostem je otázkou, zda se struktura práce neměla lépe odrazit v jejím názvu a vymezení.

Za nejslabší část práce považuji jednoznačně úvod, a to i vzhledem k jeho velmi omezenému rozsahu – necelé 3 strany. Autor se nijak nezabývá genezí svého zájmu o dané téma, svými předchozími pracemi. Koncepti práce věnuje pouhý jeden odstavec. Popsány jsou zde hlavní typy pramenů, autor se však nijak nezmiňuje o svých studiích v portugalských archivech. Nutno říci, že citace v textu, zastoupené širěji jen v kapitolách 4.1, 4.2 a 6 odkazují

převážně na publikované prameny, které ale v úvodu nejsou citovány v poznámkách. Nejsou uvedeny žádné zdroje cejlonské provenience, nizozemské prameny atd.

V úvodu rovněž zcela chybí jakékoli hodnocení dostupné literatury, jak z hlediska koncepčního vývoje náhledu na danou problematiku, tak z hlediska přístupu, přínosu a kvality prací. Anglická a nizozemská literatura týkající se Cejlonu chybí, stejně jako nepočtená a pravda ne vždy kvalitní literatura česká. Shora popsaná struktura práce přitom přímo vybízí k hodnocení alespoň hlavních prací z dějin portugalského námořního impéria v Asii, které problematiku zmiňují a které kladou události na Šrí Lance do širšího kontextu.

Následuje první kapitola nazvaná „Šrí Lanka (1506-1580)“. Nejde však o ekonomicko-politickou-společenskou charakteristiku Šrí Lanky v daném období, nýbrž o popis portugalské expanze do Asie v 15. a 16. století a postupného portugalského poznávání Šrí Lanky. Popis je psán čistě z portugalské perspektivy a je kompilací z literatury. Některé podstatné problémy nejsou zmíněny nebo nejsou zmíněny dostatečně (např. portugalsko-osmanské války, vztah Portugalců s Mughaly aj.). Na řadě míst bohužel chybí odkazy na literaturu. Některé termíny nejsou vysvětleny nebo jsou vysvětleny až v další části textu (např. *Estado da Índia* – zmíněno poprvé na s. 14, definice, a to nedostatečná, je až na s. 55, podobně *donatários* – zmíněni poprvé na s. 24, termín vysvětlen až na s. 47 atd.).

O poznání zajímavější je druhá kapitola nazvaná donace z Kótté popisující okolnosti a právní podrobnosti Dharmapálovy donace království Kótté generálnímu inkvizitorovi a kardinálovi Jindřichovi v roce 1583 a formálního převzetí státu portugalskou korunou v roce 1597. Přestože tato kapitola rovněž primárně vychází z literatury (Strathern, Biedermann), jde o kvalitní vstup do problematiky vymezené v konceptu práce. I zde na mnoha místech chybějí odkazy a dokonce i citace pramenů. Např. na s. 36 se dočteme: „Indický místokráľ Miguel de

Noronha, hrabě de Linhares, to zdá se velmi dobře pochopil, jak vyplývá z dopisu z roku 1634“ – citace chybí.

Ve třetí kapitole autor se autor opět vrací do širšího kontextu portugalské zámořské říše a uvádí příklady územní expanze a kolonizace v Americe, Africe i Asii. Správně konstatuje, že cílem portugalské říše byl „obchod a christianizační úsilí“ (s. 65), a k podstatnějším kolonizačním pokusům docházelo jen tam, kde byla „absence obyvatelstva nebo jeho nízká civilizační úroveň“, tedy především v Brazílii a na Atlantských ostrovech, tedy mimo Estado da Índia. V závěru kapitoly autor ale obrací a v souvislosti se změnami spojenými s tzv. hispanizací portugalské říše v šedesátých a sedmdesátých letech 16. století mluví o „přeměně portugalské námořní říše v impérium na teritoriální bázi“. Konstatuje, že „kontrola osob se tak mění v kontrolu území, výběr vazalského tributu byl nahrazen výběrem pozemkových daní a namísto důrazu na obchod byla akcentována zemědělská produkce“ (s. 66). Jakkoli k těmto jevům dochází, vzhledem k jejich rozsahu lze považovat taková kategorická tvrzení za dosti odvážná a z globálního pohledu nepřiliš přesvědčivá. Autor se zde navíc odvolává na mladší citace z pramenů, až z 30. let 17. století, tedy o 60-70 let pozdějších.

Následující kapitoly jsou věnovány vlastnímu pokusu o kolonizaci a osídlení Šrí Lanky. Zkoumáno je nepřiliš početné portugalské vojsko z hlediska počtu a kvality, charakteristika protivníka však chybí (kap. 4.1). Popisovány jsou kolonizační plány s cílem vybudovat ekonomickou základnu, reálné možnosti však byly minimální. Autor správně poukazuje i na nerespektování buddhistických tradic, posvěceného královského důstojenství, nepřiliš úspěšnou christianizaci a nerespektování zásad tzv. konvence z Malvány upravující portugalské působení v říši Kótté. Autor rozbor je zde důkladný a věcně správný, vybízí nicméně k otázce, do jaké míry bylo vše jen věcí úvah a do jaké míry brala portugalská koruna a místokrálové Estado da Índia kolonizační plány na Šrí Lance vůbec vážně. Bohužel

zcela opomenut je hlubší vhled do obchodního významu Šrí Lanky pro Portugalce, Evropany i Asiaty a vliv vývoje euroasijského i vnitroasijského obchodu na vývoj ostrova. V závěru autor hodnotí portugalské kulturní dědictví na Šrí Lance. Navzdory dílčím výtkám patří tyto kapitoly mezi nejcennější a nejpřínosnější části textu, nejvíce se opírají o prameny a přinášejí v zásadě to, co je shrnuto v závěru.

V páté kapitole autor opět odchází ze Šrí Lanky a pokouší se o komparaci s jinými portugalskými kolonizačními pokusy. I zde však nejde o hlubší komparaci, vše opět sklouzává k popisu výsledků kolonizace v jednotlivých regionech. Většinou jde o obecně známá fakta.

V šesté kapitole nazvané „Bitva u Randenively (1630)“ autor popisuje nizozemské a dánské působení na Šrí Lance, portugalský postup při izolaci království Kandy, konspiraci části sinhálských elit a porážku v bitvě u Randenively, kterou interpretuje snad až příliš jako definitivní konec portugalské vlády na Cejlonu.

Poněkud neorganicky byla za tento text vsazena kapitola Nepřítel z Evropy (1638-1658), triviální přehled nizozemské zámořské expanze v 16. a 17. století vytvořený z několika základních syntéz a popis nizozemsko-portugalského zápasu o Šrí Lanku. Tento text se však vztahuje v naprosté většině až k období po roce 1630.

Velkým problémem celé studie jsou problematická tvrzení týkající se buddhismu a jeho vztahu k devocionálním, božstvům, kastovnímu systému apod. (s. 26, 107, 109, 113, 167, 168 aj.). Autorova neschopnost odlišit filozoficko-náboženský směr od lidové víry, mocenské praxe, ideologie místních elit a původních tradic tak vede k řadě ne zcela nepravdivých, ale neobratných tvrzení. Orientace v problému jistě není snadným úkolem, pokud však autor s těmito jevy a termíny autor argumentuje, měl by je znát a používat korektně.

Druhým problémem, který se prolíná celou prací je neméně neobratné používání termínů národní stát, národní expanze, nacionální vědomí apod. Přestože autor sám na s. 36 konstatuje, že „v 16. a 17. století ještě nelze mluvit o nacionálním cítění“, na řadě dalších míst .mluví o národních státech, národní expanzi, a to jak v Evropě, tak v Asii (s. 31, 32, 39, 105 aj.).

Celkově lze říci, že práce splňuje to, co si autor předsevzal. Proto i s velkými výhradami doporučuji práci k obhajobě. V případě publikace textu, která se u disertací předpokládá, nicméně doporučuji logičtější restrukturalizaci textu (pořadí kapitol), zkrácení některých popisných pasáží, doplnění formálních náležitostí úvodu, doplnění rejstříku a hlubší zamyšlení nad používáním některých termínů. Za nezbytnost považuji rovněž sjednocení psaní osobních jmen (Jan/João, Jindřich/ Henrique) do jedné, nejlépe portugalské podoby a doplnění bibliografie o některé tituly především anglicky psané literatury z poslední doby (např. G. Casaleho, S. Subrahmanyama aj.).

V Praze 27. července 2014

